

جمهوری اسلامی ایران

مرکز مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح ۳

بررسی سیره تبلیغی امام صادق (ع)

راهنما: حجه السلام و المسلمین دکتر حسین عبدالحمیدی

مشاور: حجه السلام و المسلمین دکتر محمد رضا جباری

محقق: سید عبدالله قدمی

تقدیر و تشکر

خداوند منان را به خاطر توفیقی که در نگارش این رساله با موضوع سیره تبلیغی امام صادق(ع) به من ارزانی داشته شاکرم.

از کارکنان محترم واحد مدارج علمی حوزه علمیه استان قم که بنده را راهنمایی کردند تشکر می کنم. و همچنین از استاد بزرگوار حضرت حجه السلام و المسلمین دکتر حسین عبدالحمیدی که به عنوان استاد راهنما بیشترین فرصت را در اختیار بنده از شروع تا تدوین نهائی گذاشت کمال تشکر و قدر دانی را دارم و از زحمات استاد مشاور حجه السلام و المسلمین دکتر محمدرضا جباری که از راهنمایی ایشان بهره بردم نیز سپاسگزارم.

در پایان از همسرم که با صبر و تحمل خود در تدوین این رساله من را یاری کرده اند. نهایت تشکر و قدر دانی را دارم.

امیدوارم این تلاش اندک نویسنده مورد قبول و مرضی خداوند منان، امام صادق(ع) و حضرت صاحب العصر و الزمان سلام الله علیه واقع گردد.

چکیده

تبلیغ، وظیفه اصلی پیامبران و ائمه علیهم السلام بوده است از این رو شناخت اصول، روش ها و ابزارهای تبلیغی این مبلغان الهی امری لازم به شمار می آید.

امام صادق(ع) با توجه به شرایط خاص سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در تبلیغ دین مبین اسلام از اصول، روش ها و ابزارهای متعدد و متنوع استفاده برده اند که با این سیره تبلیغی توانستند مکتب فکری شیعه را بسط و ترویج کنند و مذهب را به نام مذهب جعفری ماندگار نمایند.

در این پژوهش تلاش شده است که سیره تبلیغ امام صادق(ع) با توجه به دانش اندک نویسنده بیان شود.

نوشتار حاضر در دو بخش می باشد. بخش اول این پژوهش تحت عنوان مفاهیم و کلیات دارای دو فصل است، فصل اول در قالب عنوان مفهوم شناسی به تعریف واژه های پژوهش می پردازد. در فصل دوم این بخش کلیاتی از اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عصر امام صادق(ع) ترسیم شده است.

بخش دوم با عنوان سیره تبلیغی امام صادق(ع) در سه فصل آمده است.

در فصل اول با عنوان اصول تبلیغی مهم ترین اصول که از سیره تبلیغی آن حضرت قابل استنباط است مطرح شده است که آن اصول عبارتند از:

اخلاص و خدامحوری، بصیرت و آگاهی، صبر و شکیبائی، رفق و مدارا، مبارزه با بدعت ها و خرافات، رعایت شایستگی مخاطب، رعایت ظرفیت مخاطب، ترویج فضائل با رفتار، توجه ویژه به نسل جوان، رعایت مقتضای حال و رعایت اختصار.

در فصل دوم روش های تبلیغی امام صادق(ع) مورد بررسی قرار گرفته است و موارد زیر ارائه شده است: تشبیه و تمثیل، مقایسه، بشارت و انداز، موعظه و نصیحت، تکریم مخاطب، برخورد عاطفی، خیر خواهی، دعا، استفاده از روش های غیر مستقیم و استفاده از قصص.

فصل سوم به عنوان ابزارهای تبلیغی به ابزار و وسایل تبلیغ امام صادق(ع) از جمله: تدریس و تعلیم، خطابه، مجادله و مناظره، و مکاتبات و تالیف کتب اشاره شده است.

فهرست مطالب

مقدمه:	۱
۱. بیان مسئله:	۱
۲. اهمیت و ضرورت:	۱
۳. سوالات اصلی:	۱
۴. سوالات فرعی:	۱
۵. پیشینه تحقیق:	۲
۶. فرضیه تحقیق:	۲
بخش اول: کلیات و مفاهیم	۳
فصل اول: مفهوم شناسی	۴
۱. سیره:	۴
الف: در لغت:	۴
ب: در اصطلاح:	۴
۲. تبلیغ:	۵
الف: در لغت:	۵
ب: در اصطلاح:	۶
ج: اهمیت تبلیغ:	۶
د: پاداش تبلیغ:	۸
فصل دوم: وضعیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عصر امام صادق(ع).	۱۰
۱. وضعیت سیاسی:	۱۰
الف: جاسوسی و تعقیب:	۱۱
ب: احضار تهدید و ارباب:	۱۴
ج: سرکوب مخالفان:	۱۴
۱. بنی امیه:	۱۵

۱۶	۲. بنی عباس.....
۱۹	د: دور کردن مردم از اهل بیت.....
۱۹	۱. ترویج اکاذیب درباره اهل بیت.....
۲۰	۲. استفاده از علماء سوء برای رقابت با امام(ع).....
۲۲	۲. وضعیت اجتماعی و فرهنگی.....
۲۲	الف: وضعیت شیعیان.....
۲۲	ب: نهضت های علمی و فکری.....
۲۳	۱. ترجمه کتب غیر اسلامی.....
۲۳	۲. قراء و مفسران.....
۲۴	۳. فقهاء.....
۲۵	۴. متکلمان.....
۲۵	ج: پیدایش فرق و نحل.....
۲۶	اقدامات امام صادق(ع).....
۲۶	۱. تاسیس دانشگاه بزرگ جعفری.....
۲۶	۲. مبارزه با فرق و نحل انحرافی.....
۲۶	الف: هدایت و ارشاد.....
۲۷	ب: حفظ کیان شیعه.....
۲۸	ج: طرد، لعن و تکفیر.....
۳۰	بخش دوم: سیره تبلیغی امام صادق(ع).....
۳۱	فصل اول: اصول تبلیغی در سیره امام صادق(ع).....
۳۱	۱. اخلاص و خدامحوری.....
۳۲	علائم و سنجه های اخلاص.....
۳۴	۲. بصیرت و آگاهی.....
۳۴	الف: آگاهی نسبت به دین.....
۳۸	ب: آگاهی نسبت به شرایط زمان.....
۳۹	۳. صبر و شکیبائی.....

۴۳.....	۴. رفق و مدارا.....
۴۹.....	۵. مبارزه با بدعت ها و خرافات.....
۵۱.....	۶. رعایت شایستگی مخاطب.....
۵۳.....	۷. رعایت ظرفیت مخاطب.....
۵۳.....	الف: ظرفیت فکری.....
۵۷.....	ب: ظرفیت جسمی.....
۵۹.....	۸. ترویج فضائل با رفتار.....
۶۵.....	۹. توجه ویژه به نسل جوان.....
۶۶.....	۱۰. رعایت مقتضی حال.....
۶۹.....	۱۱. رعایت اختصار.....
۷۱.....	فصل دوم: روش های تبلیغی امام صادق(ع).....
۷۱.....	۱. تشبیه و تمثیل.....
۷۶.....	۲. مقایسه.....
۸۱.....	۳. بشارت و انذار.....
۸۳.....	الف: بشارت.....
۸۵.....	ب: انذار.....
۸۶.....	۴. موعظه و نصیحت.....
۸۹.....	الف: موعظه فرزندان.....
۹۰.....	ب: موعظه بعضی از اصحاب.....
۹۱.....	ج: موعظه عموم شیعیان.....
۹۲.....	۵. تکریم مخاطب.....
۹۳.....	الف: تکریم شیعه.....
۹۴.....	ب: تکریم اصحاب و یاران.....
۹۵.....	ج: تکریم و برخورد مودبانه با مخالفان (غیر شیعه).....
۹۶.....	۶. برخورد عاطفی.....

۷. خیر خواهی..... ۹۷
۸. دعا..... ۹۹
- الف: دعوت عملی به دعا..... ۱۰۰
- ب: دعوت گفتاری..... ۱۰۱
- ج: آموزش دعا..... ۱۰۱
- د: انتقال مضامین الهی در قالب دعا..... ۱۰۲
- ه: آموزش آداب و شرایط دعا..... ۱۰۲
۹. استفاده از روش های غیر مستقیم..... ۱۰۵
۱۰. استفاده از قصص..... ۱۰۸

فصل سوم: وسایل تبلیغی امام صادق(ع)..... ۱۱۱

۱. تدریس و تعلیم..... ۱۱۱
- الف: ویژه گی های تدریس و تعلیم..... ۱۱۱
۱. حضور گروه های مختلف..... ۱۱۱
۲. تعداد شاگردان..... ۱۱۲
۳. موضوعات..... ۱۱۳
- ب: اقدامات امام صادق(ع)..... ۱۱۴
۱. آموزش و تبیین احکام دین..... ۱۱۴
۲. تشویق شاگردان برای بیان مسائل..... ۱۱۶
۳. تربیت متخصص..... ۱۱۶
۴. اعزام مبلغ..... ۱۱۸
۲. خطابه..... ۱۱۹
۳. مجادله و مناظره..... ۱۲۴
- انواع جدال..... ۱۲۵
- الف: جدال احسن..... ۱۲۵
- ب: جدال غیر احسن..... ۱۲۷

تشویق اصحاب به مناظره.....	۱۲۹
مناظرات امام صادق(ع).....	۱۳۰
۴. مکاتبات و تالیف کتب.....	۱۳۲
الف: نامه نگاری و پاسخ گوی.....	۱۳۲
۱. نامه نگاری.....	۱۳۲
۲. پاسخ به نامه ها.....	۱۳۴
ب: کتاب ها.....	۱۳۵
۱. مصباح الشریعه.....	۱۳۶
۲. توحید مفضل.....	۱۳۷
جمع بندی و نتیجه گیری.....	۱۴۰
فهرست منابع و مآخذ.....	۱۴۱

مقدمه

الحمد لله فاطر السماوات والأرضين، والصلاة والسلام على من أرسله رحمة للعالمين، و نواميس سره و أبواب مدينة علمه أئمة الهدى من أهل بيت المصطفى(ص)

۱. بیان مساله

هدایت مردم و تبلیغ دین از مهم ترین مسائل در زندگی ائمه علیهم السلام بوده است سیره تبلیغی امامان به عنوان مبلغان موفق باید مورد توجه عالمان دینی که وارثان آنان هستند قرار بگیرد. به همین جهت در این پژوهش سیره تبلیغی امام صادق(ع) مورد بررسی قرار می گیرد و اصول، روش ها و ابزارهای که امام صادق(ع) در تبلیغ و نشر معارف الهی از آن استفاده کرده مورد بحث قرار می گیرد.

۲. ضرورت این انتخاب و انجام تحقیق:

ضرورت و اهمیت انتخاب این تحقیق این است که آنچه که در تبلیغ و نشر معارف باید مورد توجه قرار گیرد لزوم استفاده از متد، روش و شیوه های صحیح و درست در این امر خطیر است.

سیره تبلیغی امام صادق(ع) به عنوان مبلغ موفق که از شیوه ها و روش های خاصی استفاده نموده است به عنوان بهترین منبع و الگو در زمینه تبلیغ و نشر معارف برای استفاده مبلغان و مربیان می باشد. ضرورت این انتخاب را به اثبات می رساند.

۳. سؤال اصلی:

۱. سیره تبلیغی امام صادق(ع) چگونه بوده است؟

۴. سؤالات فرعی:

۱. شرایط (سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) عصر امام صادق(ع) چگونه بوده است؟

۲. اصول تبلیغی در سیره امام صادق(ع) چگونه بوده است؟

۳. روش های تبلیغی امام صادق(ع) چگونه بوده است؟

۴. وسایل تبلیغی امام صادق(ع) چگونه بوده است؟

۵. پیشینه تحقیق و امتیاز این پژوهش:

بزرگانی از علماء در زمینه سیره اهل بیت علیهم السلام تلاش های قابل توجهی انجام داده اند که در آن به سیره و روش های زندگی آن حضرات پرداخته اند اما در روش های تبلیغی ائمه کلیاتی نوشته شده است که از جمله آن ها کتاب تبلیغ در قرآن و حدیث از استاد محترم محمد محمدی ری شهری و همچنین کتاب دین گریزی چرا؟ دین گرایی چه سان؟ از جناب آقای ابو الفضل ساجدی و کتاب در آمدی بر سیره تبلیغی معصومان از استاد محترم حسین عبدالمحمدی و درآمدی بر روش هایی تبلیغی ائمه از جناب آقایان سید علیرضا واسعی و محمد شمس الدین دیانی می توان نام برد. در این پژوهش مستقلا به سیره تبلیغی امام صادق(ع) و به اصول، روش ها و ابزارهای تبلیغی امام صادق(ع) پرداخته می شود.

۶. فرضیه تحقیق:

امام صادق(ع) در تبلیغ و نشر معارف و گسترش دین اسلام از اصول، روش ها و ابزارهای مختلفی بهره برده اند. که توانستن پیام اسلام و اهل بیت را به جهانیان برساند.